

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
Факультет іноземних мов
Кафедра теорії та практики іноземних мов**

Галушко Олена Сергіївна

**ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ
ОДИНИЦЬ З ОНОМАСТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ**

Спеціальність 035.041 Філологія. Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська

РЕФЕРАТ

на

випускню кваліфікаційну роботу
за освітньою програмою
«Філологія. Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська»

Умань – 2023

Магістерською роботою є рукопис.

Роботу виконано в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК: канд. філол. наук, доцент Левчук О. А.

РЕЦЕНЗЕНТ: канд. філол. наук, доцент Бечко Я. В.

Захист відбудеться 30.05.2023 р. о 9.00 на засіданні ЕК факультету іноземних мов.

З роботою можна ознайомитись на кафедрі теорії та практики іноземних мов, за адресою: 20308, м. Умань вул. Садова, 28, ауд. № 405.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З ОНОМАСТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ.....	8
1.1. Фразеологізми як лексичні, номінативні одиниці системи мови та їх класифікація.....	8
1.2. Ономастичний компонент у фразеології та його семантичне значення.....	20
1.3. Способи перекладу англійських фразеологічних одиниць з компонентом-онімом на українську мову.....	25
РОЗДІЛ 2. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТА ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З КОМПОНЕНТОМ-ОНІМОМ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....	30
2.1. Класифікація фразеологізмів з компонентом-онімом та їх характерні особливості.....	30
2.1.1. Антропонім у складі фразеологізмів з компонентом-онімом, його види та характеристика.....	34
2.1.2. Міфонім у складі фразеологізмів з компонентом-онімом, його види та характеристика.....	38
2.1.3. Топонім у складі фразеологізмів з компонентом-онімом, його види та характеристика.....	42
2.2. Практичні аспекти перекладу англійських фразеологізмів з ономастичним компонентом.....	51
ВИСНОВКИ.....	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	74
СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ.....	82

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. У сучасній ономастиці одним із головних питань є вивчення особливостей функціонування власних назв, що входять до складу крилатих висловів і сягають корінням з історії, культури, звичаїв, традицій, релігії, міфів, казок, фольклору етносу. Лінгвісти досліджують структуру ономастикону в складі фразеологічних одиниць, його походження, взаємозв'язок із загальними назвами, вплив на культуру та смислове значення в цілому.

Зіставлення образів, що виникають у сприйнятті англомовного та україномовного народу, їх віддзеркалення у фразеології розв'язує семантичні, прагматичні та жанрово-стилістичні проблеми сучасного перекладознавства. Для теорії перекладознавства надзвичайно актуальним є співвідношення мови, світобачення та культури, адже сучасні світові, зокрема, глобалізаційні процеси змінюють ментальність етносів, їхній світогляд і впливають на мовну картину світу.

Останнім часом проблеми семантичного значення фразеології, а також ономастики й ономастичних елементів, зокрема, привертають увагу багатьох лінгвістів. До проблем фразеології звертались такі вітчизняні дослідники: Ю. О. Бегма, Я. В. Бечко, С. О. Гурбанська, О. М. Галинська, С. С. Єрмоленко, І. Ф. Заваринська, Г. М. Лабінська, Н. С. Лалаян, Г. А. Луканська, В. М. Мокієнко, О. А. Мороз, О. А. Пономарьова, О. О. Потєбня, М. М. Торчинський та інші.

Походження ономастикону, його значення для фразеології та мови загалом було предметом дослідження серед відомих західних лінгвістів, серед яких Ш. Баллі, К. Бріггс, А. Глотова, Е. Кав'є, Р. Мун, Р. Макін, А. Маккей, І. Маккейг, К. Л. Пайк, Г. Світ, Дж. Серль, А. Сеше, Л. П. Сміт, А. Х. Сміт та інші.

Для сучасного мовознавства характерною є тенденція до вивчення проблем, пов'язаних із впливом іноземних мов, культури та картини світу,

адже сьогодення пронизане глобалізаційними процесами, що стирають мовні кордони та розширюють горизонти міжкультурної комунікації та спілкування. У зв'язку з цим підвищується інтерес до вивчення специфіки мов крізь призму культури, віри, звичаїв, традицій, історичних передумов та літературного масиву.

Власні імена, що входять до складу фразеологічних одиниць, є динамічною єдністю лінгвістичного змісту та національно-культурного фону. Інтерес становить не лише функціонування власної назви у складі фразеологізму, а й вплив на семантичну спеціалізацію крилатого вислову, його лінгвокультурні особливості.

Імена, прізвища, псевдоніми, а також різноманітні географічні назви для кожної етнічної групи є різними, це зумовлено низкою історичних, культурних, територіальних факторів. Відповідно семантика фразеологізмів з такими компонентами буде мати глибоке коріння та потребуватиме додаткового аналізу й знань фахівця не лише для їх дослідження, але й для перекладу.

Окрім того, складними з точки зору з'ясування лексичного та семантичного значення є фразеологізми, що мають у своєму складі ономастичний компонент, запозичений з Біблії, міфології чи інших літературних джерел, оскільки такі власні назви вкоренилися у фразеології багатьох мов і отримали в них як схожу, так і різну (інколи – протилежну) інтерпретацію.

Саме тому нами було обрано тему кваліфікаційної роботи: «Лексико-семантичні особливості фразеологічних одиниць з ономастичним компонентом».

Метою дослідження є вивчення та виявлення лексико-семантичних особливостей фразеологізмів з компонентом-онімом в англійській мові.

Завдання дослідження відповідно до визначеної мети є такими:

1. Проаналізувати наявний теоретичний матеріал з проблематики дослідження, охарактеризувати та класифікувати фразеологізми з компонентом-власною назвою.

2. Виявити та дослідити структурно-семантичні та формально-структурні властивості фразеологізмів з компонентом-онімом.

3. Дослідити смислотворчу роль власних назв у складі фразеологічних одиниць, встановити загальні тенденції семантичної еволюції такої лексики.

4. З'ясувати роль культурологічної інформації, що закладена у внутрішній формі фразеологічних одиниць з ономастикомом, у формуванні фразеологічного значення.

5. Розробити методику перекладу таких фразеологізмів з англійської на українську мову, що дозволяє максимально відтворити зміст крилатого вислову крізь призму віднесення до певного виду ономастикону та вирішити завдання фахівця під час перекладу.

Об'єктом дослідження є англійські фразеологізми з компонентом-власною назвою.

Предметом дослідження є лексико-семантичні особливості англійських фразеологізмів з компонентом-онімом.

Для виконання перелічених завдань у роботі використано такі **методи дослідження**: описовий метод (як засіб систематизації, класифікації, інтерпретації структурних, семантичних і функціональних особливостей фразеологізмів з компонентом-онімом, метод компонентного аналізу (для визначення та опису семантичної структури англійських фразеологічних одиниць з ономастичним компонентом). Для експлікації фразеологічності того чи іншого словесного комплексу використовується метод фразеологічної ідентифікації, структурно-семантичний аналіз внутрішньої форми крилатих висловів – для з'ясування мотиваційного механізму і ролі ономастикону, лінгвокультурний аналіз – для виявлення культурно-історичного підґрунтя аналізованих ідіом.

Джерельною базою дослідження є тлумачні та фразеологічні словники (у тому числі онлайн-словники), лінгвокраїнознавчі довідники.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній доповнено спроби висвітлення характеристик функціонування англійських фразеологізмів з компонентом-ономастикомом та представлено своєрідний погляд на їх переклад крізь призму лексико-семантичних особливостей.

Теоретичне значення магістерської роботи полягає в поглибленні теоретичного дослідження ономастичної фразеології, розробці теоретико-методологічних засад вивчення лінгвокультурної семантики фразеологізмів, а також мотивації віднесення фразеологічних одиниць до тієї чи іншої групи фразеологізмів з компонентом-онімом.

Практичне значення отриманих результатів дослідження пов'язане із можливістю використання теоретичних положень в процесі вивчення лексикології та фразеології англійської мови, окрім того, матеріал дослідження може стати в нагоді при укладенні фразеологічних чи перекладних англо-українських словників.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження апробовані на засіданнях кафедри теорії та практики іноземних мов Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Лабораторії лінгвокультурології та зіставної лінгвістики, на зібраннях студентської проблемної групи «Лексичні та граматичні аспекти перекладу» на теренах цього ж навчального закладу та на таких *науково-практичних конференціях та семінарах*: Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Актуальні проблеми прикладної лінгвістики» (м. Умань, 7–8 грудня 2022 р.), V Всеукраїнській студентській науково-практичній Інтернет-конференції «Сучасні філологічні дослідження: традиції та інновації» (м. Умань, 17 березня 2023 р.), I науково-методичному семінарі «Проблеми романо-германської філології та іншомовної лінгвометодики у ціннісних вимірах сьогодення» (м. Умань, 23 листопада 2022 р.), звітних науково-практичних конференціях викладачів, аспірантів, магістрантів та

студентів Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (м. Умань, травень 2022 р., 2023 р.).

Публікації. За результатами проведеного дослідження підготовлено та видруковано 3 наукові публікації:

1. Галушко О. С. Практичні аспекти перекладу англійських фразеологізмів із ономастичним компонентом. *Проблеми романо-германської філології та іншомовної лінгвометодики у ціннісних вимірах сьогодення* : матеріали І наук.-метод. семінару, м. Умань, 23 листоп. 2022 р. Умань : Візаві, 2022. С. 14–17.

2. Галушко О., Левчук О. Лексико-семантичні та лінгвокультурні особливості фразеологізмів із компонентом-онімом в англійській мові. *Актуальні проблеми прикладної лінгвістики* : матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, м. Умань, 7–8 грудня 2022 р. Умань, 2022. URL: https://prlingv.at.ua/publ/statti_2017/galushko_olena_levchuk_oksana_leksiko_semantichni_ta_lingvokulturni_osoblivosti_frazeologizm_iv_iz_komponentom_onimom_v_anglijskij_movi/4-1-0-100

3. Левчук О. А., Галушко О. С. Особливості перекладу фразеологізмів з компонентом-антропонімом крізь призму їх семантичного та лінгвокультурного значення. *Світ наукових досліджень. Випуск 18* : матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової Інтернет-конференції, м. Тернопіль, Україна – м. Переворськ, Польща, 20–21 квітня 2023 р. Тернопіль: ФО-П Шпак В. Б. С. 164–165.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури та списку лексикографічних джерел. Загальний обсяг роботи – 83 сторінки, із них основний текст – 73 сторінки.

ВИСНОВКИ

Проведене під час виконання кваліфікаційної роботи дослідження фразеологічних одиниць з ономастичним компонентом з погляду їх лексико-семантичних особливостей дозволило зробити такі висновки.

1. Досліджено теоретичні засади фразеології та особливості фразеології з компонентом-онімом: проаналізовано наявний теоретичний матеріал з проблематики дослідження, описано та схарактеризовано основні підходи в дослідженні ідіом з ономастикомом та фразеологізмів загалом.

2. Запропоновано, взято за основу та досліджено класифікацію фразеологізмів з компонентом-власною назвою на три основні групи, а саме на антропонім, міфонім і топонім.

3. Вивчено різноманітні концепції та підходи до визначення лінгвокультурних та семантичних особливостей фразем з компонентом-онімом.

4. Продемонстровано способи та методи перекладу таких фразеологізмів з англійської на українську мову крізь призму віднесення їх до певного виду ономастикону для максимального відтворення змісту вислову.

5. Виявлено та досліджено структурно-семантичні та формально-структурні властивості фразеологізмів з компонентом-онімом.

6. Досліджено смислотворчу роль власних назв у складі фразеологічних одиниць, встановлено загальні тенденції семантичної еволюції такої лексики.

7. З'ясовано роль культурологічної інформації, закладеної у внутрішній формі ідіом з ономастикомом, у формуванні фразеологічного значення.

8. Виявлено особливості перекладу крилатих висловів з власними назвами, виходячи з пріоритету збереження їх семантичного та лексичного значення.

Отже, проведене дослідження вкотре підтвердило істотність внеску фразем з компонентом-онімом у формування цілісного значення фразеології

та мовної картини світу з огляду на їх глибинну семантику та культурну специфіку.